

ані політична криза, а криза Бога. Людина нині скерована майже виключно на володіння і використання матеріальних благ: вона працює, створює суспільні зв'язки і розпочинає війни майже виключно для того, аби здобути матеріальні блага і зміцнити свою гегемонію. ...Культура Заходу поступово укладається так, ніби Бог не існує. Сьогодні чимало людей постановили собі обійтися без Творця. Для багатьох людей Бог помер. Значна частина вірних перестали ходити до церкви, аби вберегтися від запаху гниття Бога, а тому втратили самого Бога” (96)

Подібна думка справедлива не лише щодо католицизму чи християнства загалом, а й до будь-якої іншої релігії. Втрата в масовій європейській свідомості релігійно-моральної об'єктивної Істини знецінює саме поняття свободи – свободи як морального самопокладання. Вибір між добром та злом відтак втрачає об'єктивну безумовну значимість, оскільки самі поняття добра і зла значною мірою віддаються на відкуп індивідуальної совісті. Останнє, підкреслимо, і є тим головним лейтмотивом, яким скеровується рух сучасного людства до так званого нового плюралістичного суспільства (97), з його й новим, модернізованим християнством — християнством позацерковним, християнством не так уже євангельським, як агностичним. Це лише справа часу. Новозавітна герменевтика, окремі теологи вже нині роблять успішні кроки у справі прив'язування християнства до світу, його змирщення.

Розширення інституційного поля релігії в бік світу тягне за собою й зміну її пріоритетів, оскільки, так чи інакше, парадигмальні акценти переносяться з небесного на земне. Зауважимо тут принагідно, що свого часу радикалізм католицьких модерністів вивів їх за межі не лише самого католицизму, але й християнства взагалі, підірвавши в такий спосіб у католицьких колах на довгі роки (аж до II Ватиканського собору) довіру до біблеїстики і практично Біблії взагалі (98). Незважаючи на це, радикальні теологи продовжують виходити з того, що релігія в сучасному світі може вижити за однієї умови — коли прилаштується під сучасну людину, наблизиться до світу її буття. Розширення релігійної сфери через нетрадиційні форми її організації тільки підтверджує це. Наскільки це буде вдалий вибір покаже час.

1.5 Мар'яна ТАТАРЧУК. МЕНШИНА ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ РЕЛІГІЙНОГО БУТТЯ

В сучасних умовах розвитку України укріплення її правового фундаменту і встановлення демократичного громадянського суспільства актуальною проблемою є можливість особи реалізовувати права і свободи, гарантовані конституцією і іншими законодавчими актами. Останнім часом у світі все

96 «Для багатьох людей Бог помер...» // CREDO. - 16.03.16: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/03/154165>

97 Попов В. Православие и свобода: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.wco.ru/biblio/zip/popov1.zip>

98 Див.: Кузмицкас Б.Ю. Философские концепции католического модернизма.- Вильнюс, 1982.

частіше і частіше трапляються випадки порушення прав людей у зв'язку з релігійними, расовими, мовними та іншими розбіжностями. Багатозначність, антагоністичність визначень та співвідношення понять різноманітних соціальних груп, як національна, релігійна меншина тощо, часто призводить до спекулювання та загострення етнополітичної ситуації. Цим пояснюється актуальність даного дослідження.

Вперше термін «меншина» з'явився в рекомендаціях про захист прав людини, розроблених Комісією з прав людини ООН у 1947 р. В статті 1 Декларації Об'єднаних Націй про права меншин 1992 року меншини визначаються як самобутні національні або етнічні, культурні, релігійні і мовні групи, і передбачається обов'язок держав охороняти їх існування. Тим не менш на сьогодні не існує єдиного, погодженого на міжнародному рівні визначення того, які ж групи являються меншинами, та й взагалі, чи доцільно вживати термін «меншина».

Під терміном «меншина», згідно з положеннями Декларації ООН про права меншин, зазвичай мається на увазі, як уже зазначалося, національні або етнічні, релігійні і мовні меншини. На сьогодні практично немає жодної держави, на території якої не проживала одна або декілька груп так званих меншин, для яких характерна певна відособлена ідентичність, тобто така ідентичність, яка відрізняється від більшості населення конкретної держави, місцевості тощо. Тобто можна вказати, що меншина є певна група, яка за певними показниками є меншою відносно до більшості населення певної території.

Відповідно до визначення, сформульованого в 1977 році доповідачем Підкомісії ООН з запобігання дискримінації і захисту прав меншин Франческо Капоторті меншина являє собою групу осіб, що є меншою за кількістю від решти населення держави, не займає панівного становища, члени якої є громадянами держави, мають етнічні, релігійні або мовні особливості, що відрізняються від особливостей решти населення, і виявляють бажання зберегти власну культуру, традиції, релігію та/чи мову. Хоча в 1985 році у 8-му томі «Енциклопедії міжнародного публічного права» Ф. Капоторті дає визначення меншинам без включення такого елемента, як належність до громадянства відповідних держав, що в свою чергу значно розширило коло осіб, які належать до меншин. Тим не менш, включення критерію громадянства в термін «меншина» є дискусійним.

Доцільно визначити критерії (фактори) відповідно до яких меншину можна визначити такою. Так можна визначити об'єктивні фактори, як наприклад наявність етнічної, мовної або релігійної особливості (відмінності) і суб'єктивні фактори, такі як самоідентифікація особи як члена меншини. І за основні вирізняльні особливості (відмінності) виділяють расу, етнічність, релігію або мову, тобто меншини постають як расові, етнічні, мовні або релігійні меншини.

Терміни «національна меншина», «етнічна меншина» зустрічаються у більш ніж 15 міжнародно-правових документах, в той же час як «релігійна меншина» є ніби похідною від них.

Як уже зазначалося вперше термін «релігійна меншина» був вжитий в Декларації ООН про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, а потім в Резолюції комісії з прав людини ООН 1995 року «Про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин», хоча і ратифікований ВР України в українських законодавчих актах не знайшов свого відображення. Тим не менш на даний момент питання визначення і регламентації діяльності релігійних меншин набирає актуальності.

Аналізуючи наукову літературу можна визначити релігійну меншину як групу осіб віруючих певної конфесійної зорієнтованості, яка має певне поширення у світі, країні, регіоні країни, що загалом є незначне або менше від решти число, співіснуючи при цьому з більшими релігійними системами і відчуючи в своєму функціонуванні часто негативну реакцію з їх боку.

М. Бабій описує поняття релігійна меншина як певну конфесійну спільноту, яка за своєю чисельністю, рівнем розповсюдженості, впливу в релігійному середовищі територіально не посідає домінуючого становища, а віросповідна і культова практика якої має свою самодостатність і самобутність.

Тобто виходячи із зазначеного можна визначити релігійну меншину як конфесійно однорідну групу осіб, що проживає на певній території (регіон, держава тощо), де за своєю чисельністю є меншою від основної маси населення, і ідентифікує себе як самодостатня самобутня конфесія, що не є частиною домінуючою на вказаній території релігії, конфесії тощо.

Говорячи про Україну, яка з давніх давен є поліетнічною, поліконфесійною державою, абсолютно домінуючою релігією є християнство. Тим не менш, можна виокремити окремі групи релігійних меншин, що здійснюють свою діяльність на її території.

По-перше, можна говорити про релігії національних меншин, такі як іудаїзм (тут варто зазначити, що іудейська громада України є однією з найбільших в Європі), іслам, вірменську церкву, віросповідання караїмів, віросповідання циган тощо.

По-друге, це група релігій, які будучи світовими релігіями, тобто займаючи домінуюче становище серед релігій у світі, на даній території представлені невеликою (порівняно) кількістю послідовників є меншинами (буддизм, іслам)

По-третє, можна виділити групу релігій, які є регіональними релігійними меншинами домінуючих традиційних в Україні конфесій, як наприклад общини УГКЦ, ППЦ, ППХ, РКЦУ та інші.

По-четверте, - традиційні для України громади протестантських конфесій, як наприклад лютеран та ін, старообрядців тощо.

По-п'яте, релігійні новоутворення, як-то різноманітні синтетичні неорелігії, неязичницькі напрями, саєнтологічні рухи тощо.

По-шосте, релігійні течії, або квазі-релігійні течії, засновані на проповідуваннях, що є окремим трактуванням традиційних або нетрадиційних релігійних течій окремого «лідера», як наприклад «Посольство Боже», або душевна релігія.

Цей список можна продовжити. Зрозуміло, що таких поділ є дуже умовний і далеко не єдиний можливий. Але вже можна зробити висновок про те, що розвиток релігійного життя в Україні не стоїть на місці.

Сьогодні діяльність релігійних меншин в Україні регулюється Конституцією України, а саме ст. 35, і Законом України «Про свободу совісті і релігійні організації» 1991 року. Згідно зі ст. 35 Конституції України кожен має право на свободу світогляду і віросповідання, що включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність, і це право не може бути обмежене, за винятком випадків, коли здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Не дивлячись на наявність певної законодавчої бази, в законі відсутні визначення понять «релігійна меншина», «конфесійна меншина», відсутній поділ релігій і релігійних деномінацій на традиційні і нетрадиційні, більшини і меншини тощо. Релігійні організації в даному випадку розглядаються як суто правові організації, спільноти, що в цивілістичному розумінні мають на меті отримання певного результату від своєї діяльності. Тому на нашу думку законодавство України в сфері свободи совісті потребує реформування і оновлення відповідно до вимог сучасних реалій.

Хоча варто вказати, що зазначені недоліки з іншого боку можна визначити і з іншої точки зору, оскільки українське законодавство не обмежує свого регулювання тільки щодо традиційних релігій. У ставленні до релігійних меншин держава Україна виявляється (хоча б на нормативному рівні) однаково толерантною до всіх деномінацій, і поважає вільний вибір совісті і віросповідань своїх громадян, та осіб, що проживають на її території.

Проблеми постають на внутрішньому рівні. Маються на увазі міжконфесійні та міжрелігійні конфлікти, які виникають дуже часто, особливо останнім часом, як на регіональному рівні, та і на всеукраїнському. Багато положень залишаються декларативними, і хоча здійснювалися спроби деякого реформування і вдосконалення означених недоліків, все ж цього було мало.

Гострою проблемою залишається формування толерантного демократичного ставлення до релігійних меншин і деномінацій з боку домінуючих традиційних конфесій, що призводить до великої кількості конфліктів і непорозумінь.

Зазначені проблеми мають шлях до вирішення, і шлях соціалізації, можливість попередження конфліктів і врегулювання негативних наслідків шляхом діалогу з особами іншої віри і іншої конфесії, вирішення конфліктів шляхом медіації.

1.6 Ганна КУЛАГІНА-СТАДНІЧЕНКО. СПОСІБ ЖИТТЯ МИРЯНИНА ЯК СКЛАДОВА РЕЛІГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

За останні кілька десятиліть релігієзнавством досягнуто певних успіхів в опрацюванні категоріального апарату, що відображає взаємозв'язки віруючого та соціуму. Богословами активно осмислюються такі поняття як-то «особистість», «діяльність», «потреби», «ціннісні орієнтації», «комунікація». Разом з тим, науковцями уточнюється термінологія, що стосується умов існування релігійного комплексу, зокрема: «інституалізація», «модернізація», «сенси» та ін. Потребують подальшого вивчення індивідуальні, соціально-політичні, економічні, релігійні чинники, що спонукають віруючого до активності відповідно до об'єктивних, предметних властивостей того середовища, в якому вони реалізуються. Привертають увагу обумовлені історичними реаліями процеси виникнення, підтримання, змін релігійних норм, цінностей, зразків діяльності та їх акумуляція мирянами, з допомогою яких останні організують власну життєдіяльність у динамічному, неоднорідному соціокультурному просторі. Це коло питань окреслюється поняттям «способу життя».

Традиційно під способом життя розуміють філософсько-соціологічну категорію на позначення пов'язаних з певними умовами існування типових видів життєдіяльності індивіда, соціальної групи, суспільства, що уможлиблює комплексно, взаємопов'язано розглядати головні сфери буття людей, а саме: працю, побут, суспільне життя, культуру, з'ясовувати обумовлені укладом, рівнем, якістю життя чинники їх поведінки (стиль життя).⁹⁹

На думку казахського вченого А. І. Артем'єва, спосіб життя включає у себе низку підсистем. Однією з них виступає релігійний спосіб життя, який обумовлюється місцем та роллю релігії у життєдіяльності мирянина. Релігійні установки, уявлення регулюють побут, стиль життя, уклад, культуру, суспільні зв'язки вірних, постають наслідком взаємодії різних чинників: особистісних та надособистісних, суб'єктивних і об'єктивних, духовних і матеріальних, ідеологічних, психологічних, організаційних.¹⁰⁰

Релігія виступає здатним до пристосування у соціальному середовищі особливим духовно-практичним комплексом, включає ідеологічні, емоційно-психологічні, міфологічні, обрядово-культові компоненти, надто пов'язана з етнокультурною традицією, перетворює останню на жорсткий стандарт поведінки, обов'язковий стереотип. Консервативна інерція етнокультурної традиції утворює внутрішню стійкість, спротив зовнішнім впливам, забезпечує релігії, як системі, автономію, відносну самостійність.¹⁰¹ Відтак, кожному релігійному комплексу притаманний відповідний спосіб життя: не лише християнський відрізняється від мусульманського чи буддистського, а й православний, католицький, протестантський мають свою специфіку.

⁹⁹ Философский энциклопедический словарь. – М., 1983. – С. 446.

¹⁰⁰ Артем'єв А.И. Религиоведение. – Алматы, 2002. – С. 42 -70.

¹⁰¹ Костюкович П.И. Религиоведение. – Минск, 2001. – С.19.